

Slabin V. Chemical eponyms in educating students: non-reflexive perception and uncertain attitude

The introduction uncovers the concept of eponyms, provides examples of them in chemistry, considers their didactic and educational potential, taking into account the principle of educative teaching, reflected in national educational documents. The purpose of the study was to assess the perception of eponyms and attitudes towards them among university students in Belarus and the USA. The scientific novelty is that such an assessment as the basis for the development of educative forms and methods was carried out for the first time. The perception of chemical eponyms and attitude towards them in connection with the factors of gender and major among students were studied at chemical departments of the University of Oregon and Belarusian State University. An international student sample (N=272) and the research methodology are described, the research results are presented and discussed. It has been found that the perception of eponyms by the majority of students in both countries is non-reflexive and does not extend beyond the scientific content, which is explained by lack of demand for the history of chemistry at exams and in future work. The respondents' attitude to eponyms is mostly uncertain, depends on the chosen major and intensity of study. The leading factor for the reflective perception of eponyms and positive attitude towards them is the student's motivation for studies, which, in turn, is determined by the chosen major. The profiling majors "Chemistry" and "Teaching Chemistry" motivate students the most. In conclusion, value of the research results for teachers and instructors of chemistry and other natural sciences is emphasized. These results should be addressed when developing chemistry courses, practical implementing principles of humanization and historicism, educative teaching at classes of chemistry in secondary and higher schools. The obtained results can be used at university classes of chemistry.

Key words: attitude, chemical education, history of chemistry, humanization of education, named item, perception, survey.

УДК 27-475:27-558.3"00/05"

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.94.22>

Слободян С. Б.

ІСТОРІЯ ТА РОЗВИТОК КАТЕХИЗАЦІЇ В ПЕРВІСНІЙ ЦЕРКВІ

Катехизація як складова християнської педагогіки покликана навчати та супроводжувати осіб на шляху пізнання своєї віри, готувати до Таїнства Хрещення або допомагати у її поглибленні тим, хто вже є охрещеними. Катехизація має свою багату історію: виникнення, розвитку та трансформації процесу поширення Слова Божого. У статті розглянуто умови, за яких катехиза з'явилась у первісній Церкві: від проголошення Євангелія Ісусом Христом й апостолами та часу розквіту катехитичного вчення і до VI століття, коли стало загальноприйнятим охрещувати дітей, а катехуменат (підготовка дорослих осіб до Таїнства Хрещення) поступово втрачає свою актуальність. Зокрема проаналізовано зміст апостольської керигматичної проповіді (найперший заклик повірити в Христа), яка має свою структуру, специфіку та методи. Проголошуючи основні правди віри, проповідники мали на меті за доволі короткий час якнайповніше роз'яснити суть Христової благовісті. Це вказувало на те, що проповідники мали бути освіченими, а проповідь добре підготована. Також наведено приклади із Святого Письма впливу такого проголошення на слухачів Доброї Звістки. Названо основні умови, згідно яких допускали катехуменів до Хрещення, а згодом і до свідчення (проповідування) християнської віри. Покаяння за свої гріхи, що було ознакою прийняття Христової Благовісті включало: перемену думок, зміну способу життя та бажання жити згідно того, що віра навчає. Зокрема були певні вимоги до професійної діяльності осіб, що бажали охреститись та також бути проповідниками.

У статті коротко проаналізовано причини зміни термінів підготовки до Таїнства Хрещення та поступового занепаду практики катехуменату у VI столітті.

Також у праці виділено головні риси катехизи апостольської Церкви та названо важливі аспекти, що необхідно враховувати у катехитичному процесі сучасності.

Ключові слова: християнська педагогіка, катехизація, катехиза дорослих, передання віри, катехуменат, Хрещення, керигма.

Потреба дослідження обраної тематики зумовлена необхідністю подальшого розвитку катехизи дорослих як складової християнської педагогіки. Катехизу дорослих прийнято вважати найважливішою серед усіх душпастирських програм, бо саме вона здатна виховувати у вірі тих осіб, які в силу свого віку та соціальної ролі, несуть найбільшу відповідальність за кожен зроблений життєвий вибір. Катехиза дорослих має довгу історію, періоди розквіту та занепаду, тому для того, щоб сприяти її розвитку у сучасності, необхідним є дослідити минуле та етапи виникнення у первісній Церкві.

Мета статті – проаналізувати зміст катехитичного навчання (зокрема керигматичної проповіді), етапи розвитку катехизації у апостольські часи до VI ст. та причини її занепаду. Дана стаття послужить внеском у формуванні моделі катехитичного служіння, аналізу головних викликів та перспектив для катехитичного процесу нашого часу.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять праці дослідників: М. Дюлей; М. Дужар'єра, Д. Сітсера, Б. Атлі, А. Джирланди.

«Катехиза – це тлумачення християнського вчення, яке служить приготуванню оглашених до Хрещення, воцерковленою вірних та поглибленню їхньої віри... Метою катехизи – основного діяння Церкви – є навчати, й виховувати у вірі християнина та провадити його до сопричастя з Ісусом Христом та церковною спільнотою» [13, с. 33].

Катехизація сягає апостольських часів, а про катехитичне служіння знаходимо вже на сторінках Нового Завіту, де служіння катехизації окреслюється як дар учительства: «І деяких поставив Бог у Церкві: по-перше – апостолів, по-друге – пророків, по-третє – учителів, потім – дари чудес, потім – дари зціляти, допомагати, управляти й говорити різними мовами. (I Кор. 12, 28). А про те, що навчання та поглиблення віри, яка була прийнята через Хрещення є важливою справою, бо додає стійкості у вже прийнятій вірі, пише сам апостол Лука у своєму писанні: «...вирішив і я, вивідавши все докладно від початків, щоб тобі написати за порядком, високодостоїнний Теофіле, щоб ти знав стійкість науки, яку ти прийняв» (Лк. 1, 3–4) [11, с. 11–12].

Першим катехитом був Сам Ісус Христос, Вчителем та живим втіленням науки, про яку Він говорив. Його слова, притчі та те, чого навчав не можливо відділити від Його життя: діл, чудес, молитви, любові до людини. І у повні ця любов виявилась у хресній жертві. Апостоли, закарбувавши в серцях образ свого Вчителя, отримали завдання нести Добру Звістку у народи: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: християчи їх в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав» (Мт. 28, 19–20) [6, с. 10–11]. Діло поширення Божого Слова набуло усної та письмової форми, а місію вчительства апостоли передавали, призначаючи своїх наступників – єпископів [14, с. 32].

Зустріч з Христом, як і згодом з Апостолами та Христовою наукою завжди ставила людину перед вибором віри. Прийняття Доброї Новини вірою супроводжується переминою мислення (з давньогр. *μετάνοια* «метаноя»), бажанням зміни попереднього життя так, щоб прийнята наука мала своє відображення у явних ділах: «Сповнився час, і Царство Боже близько; покайтеся і вірте в Євангелію» (Мр. 1, 15). Про це також свідчить книга Діянь апостолів, де Петро, проповідуючи Добру Новину, чує від людей зустрічне питання: «Що нам робити, мужі брати? Петро ж до них: «Покайтеся, – каже, – і нехай кожний з вас охреститься в ім'я Ісуса Христа на відпущення гріхів ваших, і ви приймете дар Святого Духа» (Ді. 2, 37–38) [10, с. 385]. Метаноя (навернення) є запрошенням до нового початку, що означає стосунки із Богом у вірі, досягнення нової гідності дітей Божих. Це навернення заторкує всі виміри життя дорослої людини й позитивно впливає як на неї саму, її особистісний розвиток, так і на стосунки з оточуючими людьми [8, с. 28–29] та має три характерні риси: радикальність (переміна не часткова, а усього єства людини), релігійність (людина відкриває міру навернення завдяки порівнянню себе із Божим задумом, а Бог переминою її) та людськість (віднайдення себе, повернення до власної ідентичності) [1, с. 11].

Керигматична проповідь апостола зазвичай мала свою стандартну структуру: пояснення Старого Завіту та місця в ньому Христа-Месії обіцяного пророками, служіння Христа відразу після події Хрещення, добрі діла та чудеса, що супроводжувалися проповіддю, розп'яття згідно задуму Творця, Воскресіння, з'ява своїм учням та вознесіння на небо, дар Святого Духа, Друге Пришестя задля суду над людством. Головним закликком до всіх, хто чув проповідь було покаятись та охреститись. Це стандартна структура проповіді, проте часом, апостоли могли якусь із даних частин уникати, а на іншу більше чи менше наголошувати [20]. У Діяннях ми можемо знайти багато таких проповідей, які були адресовані до юдеїв (наприклад, Ді. 2, 14–39 – проповідь Петра після зіслання Святого Духа; Ді. 3, 12–26 – проповідь Петра у храмі після зцілення кривого; Ді. 4, 9–12 проповідь Петра та Йоана перед синедріоном; Ді. 5, 29–32 проповідь апостолів перед синедріоном після чудесного звільнення з в'язниці та ін.). Апостоли часто цитували Старий Завіт щоб показати присутнім взаємозв'язок того, про що говорили пророки з особою Месії-Христа та подій, пов'язаних із ним. Така проповідь завжди закінчувалась закликком до покаяння [3, с. 69]. Можна виділити два види проповіді – це пасивний (спричинений обставинами), коли проповідник мав бути готовий відповісти кожному, хто вимагає пояснення (див. 1 Пет. 3, 15) та активна (виконувати те, що заповів Христос – йти, навчати та хрестити (див. Мт. 26, 19)) [2, с. 17].

Покаяння – процес, що включає в себе наступні складові: 1) визнання Христа Месією, усвідомлення Хресної жертви, тобто причетності кожного особисто до Його смерті і воскресіння, як можливість жити вічно у Небесному Царстві. 2) Наступний крок – це роздуми над своїм життям та думками, переминою думок та поглядів, звідти і переминою способу життя. 3) Жаль за скоєні гріхи та Боже прощення. 4) Зміна майбутнього. Людина з покаянням і вірою отримувала Дар Святого Духа, що кріпить у моменти спокусу, яких християнин за своє життя зазнає чимало [15].

Прикладом навернення є історія сотника Корнилія, що був богобоязливим чоловіком й чинив великі милості. Після проповіді Петра Корнилій та всі присутні охрестились (див. Ді. 10). У тій же книзі Діянь маємо розповідь про ефіопського скопця, якого охрестив апостол Филип. Скопець читав Святе Писання, а саме пророка Ісаю, місце, яке стосувалося пророцтва про Христа-Месію. Филип запитав, чи той розуміє, про що йдеться. Коли скопець відповів, що ні, апостол роз'яснив йому, благовістивши Ісуса. Пробуджена щира віра через дану науку торкнула скопця так сильно, що той негайно захотів охреститись (див. Ді. 8). Хрещення – це явний знак бажання перемины життя особи, що прийняла Христа вірою, який відбувався щойно людина послухала науку. Згідно цих прикладів можемо виділити своєрідну схему катехизації: Проповідь Євангеліє – Прийняття Слова вірою – Хрещення, що згодом формує цілу систему катехуменату (підготування до Таїнства Хрещення) [5, с. 13–14].

Прийняття Доброї Звістки, хрещення людей спричинило творення спільнот, де діло Христа передавалось далі, а Євангельська наука, згідно Христового прикладу знаходила своє втілення у виконанні явних діл: навчання (утвердження у вірі та проголошення Євангелія іншим), братерське сопричастя, що означало «ділення матеріальними добрими», в тому числі збирання грошей на потреби бідних, «ламання хліба», що означає Євхаристію, спільна молитва [10, с. 385]. Новонавернені християни справді жили не лише як однодумці, але як брати та сестри. Апостоли їх і надалі настановляли та підтримували, просвічували у вірі, часом дбали про харч, а усі часники спільноти дбали про загальне благо одне одного. Так виявлялась любов, про яку говорив Христос [9, с. 47].

Вже у I–II ст. у творі «Дідахе» є свідчення про наявність ґрунтовнішої підготовки до Таїнства Хрещення. «Дідахе» у перших двох розділах містить проповіді про дві дороги – життя та смерті і настанови для слідування дорогою праведних. У розділі, що стосується хрещення читаємо: «Щодо хрещення, хрестіть так: після того, як все це виголосили, хрестіть у воді живій в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа». Також містяться настанови про піст, що за день або за два має постити особа, що буде охрещеною, так і той, що має хрестити [4, с. 28–32].

Система катехуменату формується у II–III столітті, що передбачає систематичне навчання у школах катехуменату. У цей період було створено школа у Римі для оглашених (людей, що готуються до прийняття Хрещення). До кандидатів виставлялась єдина вимога під час навчання – це переміна свого життя. Це був знак того, що людина свідомо і добровільно приймає Хрещення. Учнівство, яке приймалось через навернення було важливою його рисою (переміною свого життя) [18, с. 181]. Навчання тривало три роки – рівно стільки апостоли слідували за Христом за час Його земного життя. За цей час оглашенні вирішували остаточно чи приймати їм хрещення, чи відійти від віри [7, с. 27].

Тертуліан (III ст.) називає Хрещення – запечатуванням (фіксуванням) віри. Тобто, свідчення того, що людина повірила та бажає змінити своє життя. Він вважає, що не тому ми охрещуємось, що перестали грішити, а тому, що омиті вже в серці. Це перше хрещення того, хто слухає: істинний страх. Звідси, тому, що ти відчуваєш Бога, з'являється здорова віра і совість, напрямлена на покаяння [19].

Юстин Мученик, філософ, богослов та перший засновник християнських шкіл, каже не лише про важливість підготування катехуменів до Хрещення, як лише їхній особистий шлях віри, але й роль підтримки спільноти. Згідно «Апології» святого Юстина для допуску до Хрещення потрібно:

- Щире розкаяння у гріхах;
- Віра в Церкву як вчительку і прийняття повноти її вчення;
- Зміна життя.

Хрещення і Євхаристія уділялись лише тим, хто справді починав жити, як заповів Христос [17].

Навчали катехуменів не лише священники, але й миряни. Часом вони були неписьменними, малоосвідченими, проте мали сильну віру, якою могли ділитись.

Згодом до людей, які катехизували висувались певні вимоги. Єсавій Кесарійський (кін. II – поч. III ст.) розповідає про Александрійську школу (Єгипет), де викладали Святе Писання, пояснювали його. Навчали також і філософії. Єсавій каже, що людина, яка передає віру, катехизу має бути освіченою [16, с. 41–42].

Також виникла потреба вивчати мови, на яких розмовляли язичники того часу, враховуючи, що християнство ширилось Римською імперією, де жили різноманітні народи, а отже і зустрічались різні мови. Це потрібно було для того, щоб ясніше доносити Євангеліє та навертати якомога більше людей інших народів. Без вивчення мов християнство б залишилось відокремленим від інших культур та не сприйнятим іншими народами [18, с. 182].

Іполит Римський у «Апостольському переданні» згадує про професії, які були під заборонаю для катехитів та катехуменів того часу. Існувала своєрідна градація професій згідно трьох основних гріхів: ідолослужіння, вбивство, блуд. До ідолослужіння відносились жреці у поганських грамах, астрологи, чародії, ті, хто пояснюють сні, скульптори та художники, бо робили скульптури ідолів чи малювали їх, а також актори та вчителі. Актори могли грати невідповідні ролі, а вчительство, навчання дітей передбачало різні філософські поганські вчення, які були звичною практикою того часу. До вбивства відносили гладіаторські бої. Також не можна було займати високі військові звання, бо вони передбачали віддання наказів убивства, в тому числі військовим нижчих рангів не можна було такі накази виконувати. До блуду відносили професії, що передбачали розпусту та нечистоту: блудниця, власники публічних будинків, ті хто відвідував блудниць, наложниці чи ті, хто наложниць утримував [16, с. 49–50].

У середині III–IV ст. Апостольська традиція окреслює структуру катехуменату як: вступ (важливість соціальних зв'язків, підтримка навернених потенційних катехуменів, час у спільноті, готовність навчатись), навчання (в тому числі поведінка та переконання) та ініціація (точка входу в спільноту) [18, с. 196–197].

У IV ст. змінюються терміни підготовки до таїнства Хрещення. Це зумовлено наступними обставинами: у 313 році імператор Костянтин проголошує едикт, що дозволяє вільно сповідувати християнство, гоніння припиняються. Під час гонінь християнами ставали лише ті, які справді приймали віру серцем, були готові, якщо доведеться, за неї загинути. З проголошенням едикту обставини змінились. Оріген з цього приводу висловлює своє занепокоєння якістю християн, які приходять до спільнот, адже мотивом стає не завжди щира віра. Часто це бажання одружитись із жінкою, яка є християнкою, але не прагнення бути християнином самому.

IV–VI ст. – найбільшою проблемою стає відтермінування таїнства Хрещення самими катехуменами. Вимоги до кандидатів щодо професій та можливості проходити катехитичне навчання зберігається. Про це свідчать дані Соборів 300–325 років. Час навчання – два роки, за винятком невідкладності через хворобу. Хоча згідно приписів Климента Олександрійського та Іполита Римського катехуменальний період міг тривати 3–5 років або навіть до самої смерті через певні серйозні провини. Нікейський собор (325 рік) зауважував, що трапляються випадки хрещення осіб, що тільки перейшовши від язичництва та послухавши короткі настанови відразу охрещувались. Це також Собор називає неприйнятним [16, с. 69–81]. Поступово терміни підготування катехуменів скорочуються. У більшості випадків це також пов'язано із тим, що приблизно із VI ст. виникає так званий «катехуменат дітей», коли охрещували дітей батьків, які повернулись та пройшли повноцінне навчання. Таким чином, з часом новонавернених меншало, адже частою стала практика охрещення немовлят. У середні віки практики підготовки до Хрещення з практичної точки зору не існувало. Якщо траплялись випадки охрещення в дорослому віці, то вони відбувались після кількох днів підготовки. Намагання відновлення апостольської практики катехуменату почались лише з початку XVI ст. [16, с. 133–135].

Висновки. Аналізуючи традицію катехизації апостольських часів можемо виділити такі основні акценти катехизації дорослих, які є актуальними для нашого часу:

– Катехизація є важливим і відповідальним процесом, який потребує супроводу, постійної уваги та поглиблення. Повинна бути систематичною та тривалою, що забезпечить постійне пізнання своєї віри.

– Ісус Христос – взірць для кожного проповідника та катехита, центр будь-якої катехизи, живе втілення науки, яку Він проповідував. В тому числі, ті, хто навертається у віру має жити згідно неї.

– Керигматична проповідь повинна мати свою структуру, яка розкриває основні правди віри, бути добре підготованою, а провідники освіченими.

– Обов'язкові умови до хрещення – це прийняття проповіді вірою, щире розкаяння, переміна свого життя.

Ті умови, структура катехуменату, проповідь та катехизація дорослих загалом, яка була сформована за перші VI століть християнства є взірцем для катехитичного процесу нашого часу, адже охоплює всі аспекти та вимоги катехитичного процесу.

Використана література:

1. Барщевський Т. Поняття навернення у Святому Письмі. Матеріали конференції «Навернення до Бога. Духовний супровід особи». Львів, 2015. С. 10–23.
2. Головчак О. Євангелізація в Україні. Матеріали конференції «Євангелізація і катехизація дорослих в УГКЦ: виклики і перспективи». Львів, 2008. С. 15–25.
3. Джирланда А. Ключ до Біблії. Новий Завіт. Львів: Свічадо, 2013. 309 с.
4. Дідахе: Наука дванадцятьох апостолів. Серія «Джерела християнського Сходу» / пер. з грецьк. Кіндій О. Львів: Свічадо, 2013. 48 с.
5. Дюлей М. Християнські символи. Катехиза та Біблія (I–VI ст.). Львів: Свічадо, 2010. 224 с.
6. Іван Павло II. Catechesi tradendae: Апостольське поучення про катехизу в наш час. Львів: Свічадо, 1997. 77 с.
7. Катехитична комісія УГКЦ. Катехитичний правильник Української Греко-Католицької Церкви. Львів: Свічадо, 1999. 78 с.
8. Лакруа Р. Навернення до християнської віри сьогодні. Матеріали конференції «Навернення до Бога. Духовний супровід особи». Львів, 2015. С. 24–51.
9. Мень О. Перші апостоли / перекл. Хмельовський Л. Львів: Свічадо, 2015. 232 с.
10. Міжнародний Біблійний коментар. Євангелія та Діяння Апостолів. Том 4. Львів: Свічадо, 2019. 440 с.
11. Папська Рада сприяння новій євангелізації. Напрявні для катехизації. Львів, 2022. 352 с.
12. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / пер. Хоменко І. Видавництво Отців Василіян «Місіонер», 2008.
13. Синод Української Греко-Католицької Церкви. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха». Львів: Свічадо, 2012. 343 с.
14. Синод Української Греко-Католицької Церкви. Катехизм католицької церкви. Львів: Місіонер, 2002. 772 с.
15. Barclay W. Bible commentary. URL: <https://www.dannychesnut.com/Bible/WilliamBarclay.htm>
16. Dujarier M. A history of the Catechumenate. The first six centuries. / transl. Edward J. Haas. New York, Chicago, Los Angeles: Sadler, 1979. P. 148.
17. Justin Martyr. Apology (PDF). URL: <https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVzZXJ0c3VubGltXRlZGF0b25lbWVudC5jb218ZGVzZXJ0LXN1bnxneDoyZGJiNjNlMDdjNTI2OTE2>
18. Sittser G. L. The Catechumenate and the Rise of Christianity. *Journal of Spiritual Formation & Soul Care*. 2013. Vol. 6. No. 2. P. 179–203.
19. Tertullian. On repentance. URL: <https://www.newadvent.org/fathers/0320.htm>
20. Utley B. Luke the Historian: Acts. Bible commentary. URL: https://bible.org/assets/pdf/Utley_03BAActs.pdf

References:

1. Barshchevskiy T. (2015) Poniattia navernennia u Sviatomu Pysmi [The concept of conversion in the Holy Scriptures]. Materialy konferentsii «Navernennia do Boha. Dukhovnyi suprovod osoby». Lviv. S. 10–23. [in Ukrainian].
2. Holovchak O. (2008) Yevanhelizatsiia v Ukraini [Evangelization in Ukraine]. Materialy konferentsii «Yevanhelizatsiia i katekhyzatsiia doroslykh v UHKTS: vyklyky i perspektyvy». Lviv. S. 15–25. [in Ukrainian].
3. Dzhirlanda A. (2013) Kliuch do Biblii. Novyi Zavit [Key to the Bible. New Testament]. Lviv: Svichado. 309 s. [in Ukrainian].
4. Didakhe: Nauka dvanadtsiatokh apostoliv (2013) [Didache: Science of the Twelve Apostles]. Serii «Dzherela khrystianskoho Skhodu» / per. z hretsk. Kindii O. Lviv: Svichado. 48 s. [in Ukrainian].

5. Diulei M. (2010) *Khrystyianski symvoly. Katekhyza ta Bibliia (I–VI st.)* [Christian symbols. Catechism and the Bible (I–VI centuries)]. Lviv: Svichado. 224 s. [in Ukrainian].
6. Ivan Pavlo II (1997) *Catechesi tradendae: Apostolske pouchennia pro katekhyzu v nash chas* [Catechesi tradendae: Apostolic teaching on catechesis in our time]. Lviv: Svichado. 77 s. [in Ukrainian].
7. *Katekhytychna komisiia UHKTS (1999) Katekhytychnyi pravylnyk Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy* [Catechetical Ruler of the Ukrainian Greek Catholic Church]. Lviv: Svichado. 78 s. [in Ukrainian].
8. Lakrua R. (2015) *Navernennia do khrystyianskoi viry sohodni* [Conversion to the Christian faith today]. *Materialy konferentsii "Navernennia do Boha. Dukhovnyi suprovid osoby"*. Lviv. S. 24–51. [in Ukrainian].
9. Men O. (2015) *Pershii apostoly* [The first apostles] / perekl. Khmelovskiy L. Lviv: Svichado. 232 s. [in Ukrainian].
10. *Mizhnarodnyi Bibliiniy komentar (2019) Yevanheliia ta Diiannia Apostoliv* [Gospel and Acts of the Apostles]. Tom 4. Lviv: Svichado. 440 s. [in Ukrainian].
11. *Papska Rada spryannia novii yevanhelizatsii (2022) Napriamni dlia katekhyzatsii* [Guidelines for catechizing]. Lviv. 352 s. [in Ukrainian].
12. *Sviatye Pysmo Staroho ta Novoho Zavitu (2008) [Holy Scripture of the Old and New Testament]* / per. Khomenko I. Vydavnytstvo Ottsiv Vasylilian «Misioner». [in Ukrainian].
13. *Synod Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy (2012) Katekhyzm UHKTS «Khrystos – nasha Paskha»* [Catechism of the UGCC «Christ is our Pascha»]. Lviv: Svichado. 343 s. [in Ukrainian].
14. *Synod Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy (2002) Katekhyzm katolytskoi tserkvy* [Catechism of the Catholic Church]. Lviv: Misioner. 772 s. [in Ukrainian].
15. Barclay W. Bible commentary. URL: <https://www.dannychesnut.com/Bible/WilliamBarclay.htm>
16. Dujarier M. (1979) *A history of the Catechumenate. The first six centuries.* / transl. Edward J. Haas. New York, Chicago, Los Angeles: Sadler. P. 148.
17. Justin Martyr. *Apology* (PDF). URL: <https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVzZXJ0c3VubGltXRIZGF-0b25lbWVudC5jb218ZGVzZXJ0LXN1bnxneDoyZGJiNjNIMDdjNTI2OTE2>
18. Sittser G. L. (2013) *The Catechumenate and the Rise of Christianity. Journal of Spiritual Formation & Soul Care.* Vol. 6. No. 2. P. 179–203.
19. Tertullian. *On repentance.* URL: <https://www.newadvent.org/fathers/0320.htm>
20. Utley B. *Luke the Historian: Acts.* Bible commentary. URL: https://bible.org/assets/pdf/Utley_03BAActs.pdf

Slobodyan S. History and development of catechesis in the early Church

Catechesis, as a component of christian pedagogy, is intended to teach and accompany people on the path of learning about their faith, to prepare for the Sacrament of Baptism or to help deepen it for those who are already baptized. Catechesis has its own history: the emergence, development and transformation of the process of spreading the Word of God. The article examines the conditions under which catechism appeared in the early Church: from the proclamation of the Gospel by Jesus Christ and the apostles and the period of the greatest development of catechetical education to the 6th century, when it became generally accepted to baptize children, and the catechumenate (preparation of adults for the Sacrament of Baptism) gradually lost its relevance. In particular, the content of the apostolic kerygmatic sermon (the very first call to believe in Christ) is analyzed, which has its own structure, specifics and methods. Proclaiming the main truths of faith, preachers aimed to explain the essence of Christ's gospel as fully as possible in a relatively short time. This indicated that the preachers had to be educated and the sermon well prepared. Examples from the Holy Scriptures of the influence of such a proclamation on the listeners of the Gospel are also given. The main conditions under which catechumens were admitted to Baptism, and later to testifying (preaching) of the christian faith are named. Repentance for one's sins, which was evidence of accepting Christ's Gospel, included: a change of thoughts, a change of lifestyle and a desire to live according to what the faith teaches. In particular, there were certain requirements for the professional activity of persons who wished to be baptized and also to be preachers.

The article briefly analyzes the reasons for the change in the terms of preparation for the Sacrament of Baptism and the gradual decline of the practice of the catechumenate in the 6th century.

The article also highlights the main features of the catechesis of the Apostolic Church and names important aspects that must be taken into account in the modern catechetical process.

Key words: christian pedagogy, catechesis, adult catechesis, transmission of faith, catechumenate, Baptism, kerygma.

УДК 373.3:51(07):517

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.94.23>

Стасів Н. І., Білецька Л. С.

ОСОБЛИВОСТІ САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

У статті розглянуто особливості організації та проведення самостійної роботи учнів початкових класів на уроках математики. Самостійна робота на уроці є органічною частиною освітнього процесу і методи її проведення залежать від специфічних особливостей кожної дисципліни, змісту теми, рівня підготовки школярів. Основою розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів є активний характер навчання. Самостійність особистості характеризується двома факторами: по-перше, знаннями, вміннями і навичками; по-друге, відно-